Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

12 noiembrie 2019*

„Trimitere preliminară – Regulamentul (UE) nr. 1169/2011 – Informarea consumatorilor cu privire la produsele alimentare – Menționarea obligatorie a țării de origine sau a locului de proveniență a unui produs alimentar în cazul în care lipsa acestor informații poate induce în eroare consumatorul – Obligația pentru produsele alimentare originare din teritorii ocupate de Statul Israel de a purta mențiunea teritoriului de origine, însoțită, în cazul în care acestea provin dintr-o colonie israeliană din interiorul acestui teritoriu, de mențiunea unei astfel de proveniențe”

În cauza C-363/18,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Conseil d'État (Consiliul de Stat, Franța), prin decizia din 30 mai 2018, primită de Curte la 4 iunie 2018, în procedura

Organisation juive européenne,

Vignoble Psagot Ltd

împotriva

Ministre de l'Économie et des Finances,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna R. Silva de Lapuerta, vicepreședintă, domnii J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan și P. G. Xuereb și doamna L. S. Rossi, președinți de cameră, și domnii E. Juhász, M. Ilešič, J. Malenovský (raportor), D. Šváby, C. Lycourgos, și N. Piçarra, judecători,

avocat general: domnul G. Hogan,

grefier: doamna V. Giacobbo-Peyronnel, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 9 aprilie 2019,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Organisation juive européenne, de J. Buk Lament, avocate;

– pentru Vignoble Psagot Ltd, de F.-H. Briard, de Y.-A. Benizri și de E. Weiss, avocats;

– pentru guvernul francez, de D. Colas, de B. Fodda, de S. Horrenberger, de L. Legrand, de A.-L. Desjonquères, de C. Mosser și de E. de Moustier, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: franceza.

– pentru Irlanda, de M. Browne, de G. Hodge și de A. Joyce, în calitate de agenți, asistați de S. Kingston, BL;

– pentru guvernul neerlandez, de M. K. Bulterman și de P. Huurnink, în calitate de agenți;

– pentru guvernul suedez, de A. Falk, de C. Meyer-Seitz și de H. Shev, în calitate de agenți;

– pentru Comisia Europeană, de A. Bouquet, de B. De Meester, de F. Clotuche-Duvieusart și de K. Herbout-Borczak, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 13 iunie 2019,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea Regulamentului (UE) nr. 1169/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2011 privind informarea consumatorilor cu privire la produsele alimentare, de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 1924/2006 și (CE) nr. 1925/2006 ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Directivei 87/250/CEE a Comisiei, a Directivei 90/496/CEE a Consiliului, a Directivei 1999/10/CE a Comisiei, a Directivei 2000/13/CE a Parlamentului European și a Consiliului, a Directivelor 2002/67/CE și 2008/5/CE ale Comisiei și a Regulamentului (CE) nr. 608/2004 al Comisiei (JO 2011, L 304, p. 18, rectificări în JO 2015, L 50, p. 48, precum și în JO 2017, L 167, p. 58).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul a două litigii între Organisation juive européenne (Organizația Evreiască Europeană) și Vignoble Psagot Ltd, pe de o parte, și ministre de l'Économie et des Finances (ministrul economiei și finanțelor), pe de altă parte, în legătură cu legalitatea unui aviz privind indicarea originii mărfurilor originare din teritoriile ocupate de Statul Israel începând cu luna iunie 1967.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Reglementarea privind produsele alimentare

3 Considerentele (3), (4) și (29) ale Regulamentului nr. 1169/2011 precizează:

„(3) Pentru asigurarea unui nivel ridicat de protecție a sănătății consumatorilor și pentru garantarea dreptului acestora la informare, ar trebui să se asigure informarea corespunzătoare a consumatorilor cu privire la produsele alimentare pe care aceștia le consumă. Alegerea consumatorilor poate fi influențată, printre altele, de considerații privind sănătatea, economice, ecologice, sociale sau etice.

(4) În conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 178/2002 al Parlamentului European și al Consiliului din 28 ianuarie 2002 de stabilire a principiilor și cerințelor generale ale legislației alimentare, de instituire a Autorității Europene pentru Siguranța Alimentară și de stabilire a procedurilor în domeniul siguranței produselor alimentare [JO 2002, L 31, p. 1], reprezintă un principiu general

al legislației alimentare acela de a oferi consumatorilor o bază comună pentru a alege în cunoștință de cauză în domeniul produselor alimentare pe care le consumă și pentru a preveni orice practici care ar putea induce în eroare consumatorul.

[…]

(29) Ar trebui să se indice țara de origine sau locul de proveniență a unui produs alimentar atunci când, în absența unei astfel de mențiuni, consumatorul ar putea fi indus în eroare cu privire la țara de origine reală sau locul real de proveniență a produsului. În toate cazurile, modul de indicare a țării de origine sau a locului de proveniență nu ar trebui să înșele consumatorul […]."

4 Articolul 1 din acest regulament, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare", prevede la alineatul (1):

„Prezentul regulament stabilește bazele pentru asigurarea unui înalt nivel de protecție a consumatorului în domeniul informațiilor referitoare la produsele alimentare, luând în considerare diferențele de percepție ale consumatorilor și nevoia acestora de informații și asigurând în același timp buna funcționare a pieței interne."

5 Articolul 2 alineatul (2) litera (g) din regulamentul menționat stipulează că, în înțelesul acestuia din urmă, „loc de proveniență" înseamnă orice loc indicat ca fiind locul din care provine un produs alimentar, dar care nu este „țara de origine", astfel cum este definită în conformitate cu articolele 23-26 din Regulamentul (CEE) nr. 2913/92 al Consiliului din 12 octombrie 1992 de instituire a Codului vamal comunitar (JO 1992, L 302, p. 1, Ediție specială, 02/vol. 5, p. 58) (denumit în continuare „Codul vamal comunitar"), înainte de a preciza că denumirea, denumirea comercială sau adresa operatorului din sectorul alimentar pe etichetă nu reprezintă o indicare a țării de origine sau a locului de proveniență a produselor alimentare. Pe de altă parte, alineatul (3) al acestui articol prevede că „țara de origine" a unui produs alimentar se referă la originea unui produs alimentar, astfel cum este stabilită în conformitate cu articolele 23-26 din Codul vamal comunitar.

6 Articolul 3 din același regulament, intitulat „Obiective generale", prevede la alineatul (1):

„Furnizarea informațiilor referitoare la produsele alimentare urmărește asigurarea unui nivel ridicat de protecție a sănătății și a intereselor consumatorilor, oferind consumatorilor finali o bază pentru a face o alegere în cunoștință de cauză și pentru a utiliza în mod sigur produsele alimentare, ținând seama în special de considerații de ordin sanitar, economic, ecologic, social și etic."

7 Potrivit articolului 9 din Regulamentul nr. 1169/2011, intitulat „Lista mențiunilor obligatorii":

„(1) În conformitate cu articolele 10-35 și sub rezerva excepțiilor prevăzute în prezentul capitol, este obligatorie menționarea următoarelor informații:

[…]

(i) țara de origine sau locul de proveniență, în cazurile menționate la articolul 26;

[…]"

8 Articolul 26 din acest regulament, intitulat „Țara de origine sau locul de proveniență”, prevede la alineatul (2):

„Mențiunile privind țara de origine sau locul de proveniență sunt obligatorii:

(a) în cazul în care lipsa acestor informații ar putea induce consumatorul în eroare în ceea ce privește adevărata țară de origine sau adevăratul loc de proveniență a produsului alimentar, în special dacă informațiile care însoțesc produsul alimentar sau eticheta în ansamblul ei ar sugera în alt fel că produsul are o altă țară de origine sau un alt loc de proveniență;

[…]”

Legislația vamală

9 Codul vamal comunitar a fost abrogat prin Regulamentul (UE) nr. 952/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 octombrie 2013 de stabilire a Codului vamal al Uniunii (JO 2013, L 269, p. 1, rectificare în JO 2013, L 287, p. 90, denumit în continuare „Codul vamal al Uniunii”), ale cărui dispoziții relevante în speță sunt aplicabile de la 1 mai 2016, conform articolului 288 alineatul (2) din acesta.

10 De la această dată, trimiterile la Codul vamal comunitar din alte acte ale Uniunii, precum Regulamentul nr. 1169/2011, trebuie să fie înțelese ca fiind făcute la dispozițiile corespunzătoare din Codul vamal al Uniunii, astfel cum rezultă din articolul 286 alineatul (3) din acesta din urmă.

11 Articolul 60 din Codul vamal al Uniunii, care constituie dispoziția corespunzătoare articolului 23 alineatul (1) și articolului 24 din Codul vamal comunitar, prevede:

„(1) Mărfurile obținute în întregime într-o singură țară sau teritoriu sunt considerate ca fiind originare din acea țară sau acel teritoriu.

(2) Mărfurile în producerea cărora intervin mai multe țări sau teritorii sunt considerate ca fiind originare din țara sau din teritoriul în care au fost supuse ultimei transformări sau prelucrări substanțiale, justificate economic, efectuate într-o întreprindere echipată în acest scop și din care a rezultat un produs nou sau care reprezintă un stadiu de fabricație important.”

Avizul Comisiei

12 La 12 noiembrie 2015, Comisia Europeană a publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* un aviz intitulat „Aviz interpretativ privind indicarea originii mărfurilor originare din teritoriile ocupate de [Statul] Israel începând cu iunie 1967” (JO 2015, C 375, p. 4, denumit în continuare „Avizul Comisiei”).

13 La punctul 1 din acest aviz, Comisia precizează că, „[î]n conformitate cu dreptul internațional, Uniunea Europeană nu recunoaște suveranitatea Israelului asupra teritoriilor ocupate de Israel începând cu iunie 1967, și anume Înălțimile Golan, Fâșia Gaza și Cisiordania, inclusiv Ierusalimul de Est, și nu le consideră ca fiind parte integrantă din teritoriul Israelului”.

14 La punctul 2 din avizul menționat, Comisia arată că „este nevoie de dispoziții clare destinate consumatorilor, agenților economici și autorităților naționale” în legătură cu „[a]plicarea legislației în vigoare a Uniunii privind indicarea originii produselor în cazul mărfurilor originare din teritoriile ocupate de Israel” și că „[s]copul unui astfel de demers este, de asemenea, de a asigura respectarea

pozițiilor și a angajamentelor Uniunii, în conformitate cu dreptul internațional, în ceea ce privește nerecunoașterea de către Uniune a suveranității Israelului asupra teritoriilor ocupate de Israel începând cu iunie 1967”.

15 La punctul 3 din același aviz, Comisia declară că „[p]rezentul aviz nu creează norme legislative noi” și că „reflectă interpretarea de către Comisie a legislației Uniunii în materie”, fără „[a] aduce atingere interpretării pe care ar putea-o oferi Curtea de Justiție”.

16 După ce a făcut referire, la punctele 4-6 din avizul său, la diverse dispoziții ale dreptului Uniunii care prevăd obligația de a menționa originea diferitor tipuri de produse pe acestea din urmă, Comisia arată la punctele 7-10 din aviz:

„7. Având în vedere că Înălțimile Golan și Cisiordania (inclusiv Ierusalimul de Est) nu fac parte integrantă din teritoriul Israelului, în conformitate cu dreptul internațional, mențiunea «produs din Israel» se consideră a fi incorectă și de natură să inducă în eroare consumatorii, în temeiul legislației menționate.

8. Dată fiind obligativitatea indicării originii, va trebui utilizată o altă expresie, care să țină seama de statutul cunoscut al acestor teritorii.

9. Pentru produsele din Palestina care nu sunt originare din colonii ar putea fi folosite mențiuni care nu induc în eroare în ceea ce privește originea geografică, corespunzând totodată practicilor internaționale, precum «produs din Cisiordania (produs palestinian)», «produs din Gaza» sau «produs din Palestina».

10. Pentru produsele din Cisiordania sau din Înălțimile Golan care sunt originare din colonii nu poate fi acceptată o indicare a originii care să se limiteze la «produs din Înălțimile Golan» sau «produs din Cisiordania». Chiar dacă mențiunile respective ar desemna zona mai extinsă sau teritoriul din care este originar produsul, lipsa unor informații geografice suplimentare care să indice faptul că produsul este originar din coloniile israeliene ar induce consumatorii în eroare cu privire la adevărata origine a produsului. În astfel de cazuri trebuie adăugată sintagma «colonie israeliană» sau o expresie echivalentă, de exemplu între paranteze. Astfel, se pot folosi expresii precum «produs din Înălțimile Golan (colonie israeliană)» sau «produs din Cisiordania (colonie israeliană)».”

Dreptul francez

17 „Avis aux opérateurs économiques relatif à l’indication de l’origine des marchandises issues des territoires occupés par [l’État d’]Israël depuis juin 1967” (Avizul destinat operatorilor economici privind indicarea originii mărfurilor originare din teritoriile ocupate de [Statul] Israel începând cu iunie 1967), publicat de ministrul economiei și finanțelor la 24 noiembrie 2016 (JORF 2016, nr. 273, textul nr. 81, denumit în continuare „avizul ministerial”), are următorul cuprins:

„Regulamentul [nr. 1169/2011] prevede că mențiunile referitoare la etichetare trebuie să fie corecte. Nu trebuie să existe riscul ca acestea să inducă în eroare consumatorul, în special în ceea ce privește originea produselor. De asemenea, produsele alimentare originare din teritoriile ocupate de Israel trebuie etichetate astfel încât să reflecte originea acestora.

În consecință, [direction générale de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes (DGCCRF) du ministère de l’Économie et des Finances français (Direcția Generală de Concurență, Consum și Combaterea Fraudei din cadrul Ministerului Economiei și Finanțelor din Franța)] atrage atenția operatorilor asupra avizului [Comisiei].

În special, acesta precizează că, potrivit dreptului internațional, Înălțimile Golan și Cisiordania, inclusiv Ierusalimul de Est, nu fac parte din Israel. În consecință, pentru a nu induce în eroare consumatorul, etichetarea produselor alimentare trebuie să indice cu precizie originea exactă a produselor, indiferent dacă indicația acestora este obligatorie în temeiul reglementării comunitare sau aplicată în mod voluntar de către operator.

În ceea ce privește produsele din Cisiordania sau din Înălțimile Golan care sunt originare din colonii, nu este acceptabilă o mențiune limitată la «produs originar din Înălțimile Golan» sau la «produs originar din Cisiordania». Chiar dacă aceste expresii se referă la zona sau la teritoriul în sens larg din care este originar produsul, lipsa informațiilor geografice suplimentare în sensul că produsul provine din coloniile israeliene este de natură să inducă în eroare consumatorul cu privire la originea reală a produsului. În astfel de cazuri, trebuie să se adauge, între paranteze, sintagma «colonie israeliană» sau termeni echivalenți. Astfel, se pot folosi sintagme precum «produs originar din Înălțimile Golan (colonie israeliană)» sau «produs originar din Cisiordania (colonie israeliană)».”

Litigiile principale și întrebările preliminare

18 Prin două cereri introductive înregistrate la 24 și la 25 ianuarie 2017, Organisation juive européenne și Vignoble Psagot au formulat, fiecare, în fața Conseil d'État (Consiliul de Stat, Franța), o acțiune având ca obiect anularea avizului ministerial. În susținerea concluziilor respective, ambele au invocat diferite motive, întemeiate printre altele pe faptul că acest aviz încalcă Regulamentul nr. 1169/2011.

19 Conseil d'État (Consiliul de Stat) a considerat în esență că problemele ridicate prin examinarea motivelor întemeiate pe încălcarea Regulamentului nr. 1169/2011 erau determinante pentru soluționarea celor două litigii aflate pe rolul său și că prezentau o dificultate serioasă.

20 În aceste condiții, Conseil d'État (Consiliul de Stat) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Dreptul Uniunii, în special Regulamentul nr. 1169/2011, atunci când menționarea originii unui produs care intră în domeniul de aplicare al acestui regulament este obligatorie, impune pentru un produs originar dintr-un teritoriu ocupat de Israel începând din 1967 menționarea acestui teritoriu, precum și o mențiune care să precizeze că produsul provine dintr-o colonie israeliană atunci când aceasta este situația?

2) În caz contrar, dispozițiile regulamentului menționat, în special cele ale capitolului VI din acesta, permit unui stat membru să impună astfel de mențiuni?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

21 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 9 alineatul (1) punctul (i) din Regulamentul nr. 1169/2011 coroborat cu articolul 26 alineatul (2) litera (a) din acest regulament trebuie interpretat în sensul că produsele alimentare originare dintr-un teritoriu ocupat de Statul Israel trebuie să poarte nu doar mențiunea acestui teritoriu, ci și, în cazul în care astfel de produse alimentare provin dintr-o colonie israeliană din interiorul teritoriului respectiv, mențiunea respectivei proveniențe.

22 În această privință trebuie arătat, în primul rând, că rezultă din articolul 9 alineatul (1) punctul (i) din Regulamentul nr. 1169/2011 că mențiunea țării de origine sau a locului de proveniență este obligatorie în cazurile prevăzute la articolul 26 din acest regulament.

23 La rândul său, acest articol 26 precizează, la alineatul (2) litera (a), că o astfel de mențiune este obligatorie în cazul în care lipsa acestor informații poate induce în eroare consumatorul în ceea ce privește adevărata țară de origine sau adevăratul loc de proveniență a produsului alimentar, în special dacă informațiile care însoțesc produsul alimentar sau eticheta în ansamblul său ar sugera în alt fel că produsul alimentar menționat are o altă țară de origine sau un alt loc de proveniență.

24 Pe de altă parte, considerentul (29) al Regulamentului nr. 1169/2011, în lumina căruia trebuie interpretată această dispoziție, enunță că o mențiune a originii sau a provenienței nu ar trebui, în niciun caz, să înșele consumatorii.

25 Din acestea rezultă, pe de o parte, că țara de origine sau locul de proveniență a unui produs alimentar trebuie să fie menționat atunci când lipsa unei asemenea mențiuni poate induce în eroare consumatorii, lăsându-i să creadă că produsul alimentar respectiv are o țară de origine sau un loc de proveniență diferit de țara de origine sau de locul de proveniență real. Pe de altă parte, atunci când mențiunea originii sau a provenienței este indicată pe respectivul produs alimentar, aceasta nu trebuie să fie înșelătoare.

26 În al doilea rând, noțiunea de „țară de origine”, care figurează la articolul 26 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1169/2011, este definită la articolul 2 alineatul (3) din acest regulament prin trimitere la Codul vamal comunitar, căruia i-a succedat Codul vamal al Uniunii, astfel cum se arată la punctul 9 din prezenta hotărâre.

27 Potrivit articolului 60 din Codul vamal al Uniunii, sunt considerate ca fiind originare dintr-o anumită „țară” sau dintr-un anumit „teritoriu” mărfurile care fie au fost obținute în întregime într-o singură țară sau teritoriu, fie au fost supuse ultimei transformări sau prelucrări substanțiale în acea țară sau teritoriu.

28 În ceea ce privește termenul „țară”, trebuie să se arate, pe de o parte, că acesta este utilizat în repetate rânduri în Tratatul UE și în Tratatul FUE ca sinonim al termenului „stat”. În consecință, pentru a asigura o interpretare coerentă a dreptului Uniunii, trebuie să se confere același sens acestui termen în Codul vamal al Uniunii și în Regulamentul nr. 1169/2011.

29 Pe de altă parte, însăși noțiunea de „stat” trebuie să fie înțeleasă ca desemnând o entitate suverană care exercită, în interiorul frontierelor sale geografice, totalitatea competențelor recunoscute de dreptul internațional (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2016, Consiliul/Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, punctul 95).

30 În ceea ce privește termenul „teritoriu”, chiar din formularea alternativă a articolului 60 din Codul vamal al Uniunii rezultă că acesta desemnează entități diferite de „țări” și, prin urmare, de „state”.

31 Astfel cum a arătat deja Curtea, asemenea entități includ în special spații geografice care, aflându-se sub jurisdicția sau sub răspunderea internațională a unui stat, dispun totuși, din perspectiva dreptului internațional, de un statut propriu și distinct de cel al acestui stat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2016, Consiliul/Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, punctele 92 și 95, precum și Hotărârea din 27 februarie 2018, Western Sahara Campaign UK, C-266/16, EU:C:2018:118, punctele 62-64).

32 Având în vedere cuprinsul articolului 60 din Codul vamal al Uniunii, obligația, prevăzută la articolul 26 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1169/2011, de a menționa țara de origine a unui produs alimentar în cazul în care lipsa acesteia poate induce în eroare consumatorii se aplică, așadar, nu numai produselor alimentare originare din „țări”, astfel cum sunt înțelese la punctele 28 și 29 din prezenta hotărâre, ci și celor originare din „teritorii”, astfel cum sunt menționate la punctul 31 din această hotărâre.

33 În prezenta cauză, instanța de trimitere arată că produsele alimentare în discuție în litigiul principal sunt originare din „teritorii ocupate de Statul Israel începând cu 1967”, mai exact, astfel cum reiese din avizul ministerial, din Cisiordania, inclusiv din Ierusalimul de Est, și din Înălțimile Golan.

34 Or, conform normelor dreptului internațional umanitar, aceste teritorii se află sub jurisdicția limitată a Statului Israel, în calitate de putere ocupantă, fiecare dispunând de un statut internațional propriu și distinct de cel al acestui stat.

35 Astfel, Cisiordania este un teritoriu al cărui popor, și anume poporul palestinian, se bucură de dreptul la autodeterminare, după cum a amintit Curtea Internațională de Justiție în avizul consultativ din 9 iulie 2004, Consecințele juridice ale construirii unui zid pe teritoriile palestiniene ocupate (Repertoriul CIJ 2004, p. 136, punctele 118 și 149). În ceea ce privește Înălțimile Golan, acestea fac parte din teritoriul unui alt stat decât Statul Israel, și anume Republica Arabă Siriană.

36 Ținând seama de ceea ce precedă, este necesar să se considere că faptul de a aplica pe produse alimentare precum cele în discuție în litigiul principal mențiunea conform căreia Statul Israel este „țara de origine” a acestora, în condițiile în care respectivele produse alimentare sunt în realitate originare din unul dintre teritoriile vizate la punctul 33 din prezenta hotărâre, ar fi de natură să înșele consumatorii.

37 În plus, cu scopul de evita inducerea în eroare a consumatorilor cu privire la faptul că Statul Israel este prezent în aceste teritorii în calitate de putere ocupantă, iar nu în calitate de entitate suverană în sensul descris la punctul 29 din prezenta hotărâre, este necesar să li se indice că produsele alimentare menționate nu sunt originare din acest stat.

38 Prin urmare, menționarea teritoriului de origine a unor produse alimentare precum cele în discuție în litigiul principal nu poate fi omisă și trebuie, așadar, considerată ca având un caracter obligatoriu în temeiul articolelor 9 și 26 din Regulamentul nr. 1169/2011.

39 În ceea ce privește, în al treilea și ultimul rând, noțiunea de „loc de proveniență”, care figurează la articolul 26 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1169/2011, aceasta face trimitere, potrivit articolului 2 alineatul (2) litera (g) prima teză din acest regulament, la locul din care provine un produs alimentar, dar care nu este „țara de origine” a acestuia. Această din urmă dispoziție precizează totuși că indicarea denumirii, a denumirii comerciale sau chiar a adresei producătorului nu poate constitui indicarea provenienței acestui produs alimentar.

40 Pe de altă parte, având în vedere aprecierile care figurează la punctele 26-32 din prezenta hotărâre, un loc de proveniență nu ar putea să corespundă nici „teritoriului de origine” a unui produs alimentar.

41 Ținând seama de aceste elemente, noțiunea „loc de proveniență” trebuie înțeleasă ca făcând trimitere la orice spațiu geografic determinat situat în interiorul țării sau al teritoriului de origine a unui produs alimentar, cu excluderea unei adrese a producătorului.

42 În speță, întrebarea adresată de instanța de trimitere implică, în primul rând, să se stabilească dacă Regulamentul nr. 1169/2011 trebuie interpretat în sensul că mențiunea conform căreia un produs alimentar provine dintr-o „colonie israeliană” situată în unul dintre teritoriile menționate la punctul 33 din prezenta hotărâre poate fi considerată o mențiune a locului de proveniență, în sensul acestui regulament.

43 În ceea ce privește termenul „colonie”, acesta poate face trimitere, ca urmare a caracterului său generic, nu la un loc unic, ci la o pluralitate de localități. În plus, termenul menționat, în sensul său obișnuit, are, în afara accepțiunii sale geografice, o dimensiune demografică, în măsura în care face referire la o așezare cu populație de origine străină.

44 Totuși, aceste elemente nu se pot opune ca termenul „colonie” să poată contribui la desemnarea unui „loc de proveniență”, în sensul Regulamentului nr. 1169/2011, cu condiția ca, într-un caz specific, să facă trimitere la un anumit loc geografic, în conformitate cu definiția care figurează la punctul 41 din prezenta hotărâre.

45 Rezultă că, în speță, mențiunea conform căreia un produs alimentar provine dintr-o „colonie israeliană” situată în unul dintre teritoriile vizate la punctul 33 din prezenta hotărâre poate fi considerată ca o mențiune a „locului de proveniență”, în sensul articolului 26 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1169/2011.

46 În aceste condiții, trebuie să se stabilească, în al doilea rând, dacă mențiunea „colonie israeliană” are caracter obligatoriu în prezența unor produse alimentare precum cele în discuție în litigiul principal. Mai precis, în măsura în care, astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 38 din prezenta hotărâre, asemenea produse alimentare trebuie să poarte mențiunea teritoriului lor de origine, este de competența Curții să verifice dacă acestea trebuie să poarte și mențiunea „colonie israeliană”.

47 Așa cum se precizează la punctul 25 din prezenta hotărâre, este necesar, în acest scop, să se verifice dacă lipsa acestei mențiuni, ceea ce presupune că numai teritoriul de origine ar fi menționat, poate să inducă în eroare consumatorii cu privire la locul real de proveniență a produselor alimentare în cauză.

48 Referitor la acest aspect, trebuie subliniat că, după cum a arătat Curtea Internațională de Justiție, în ceea ce privește teritoriul palestinian ocupat, în avizul său consultativ din 9 iulie 2004, Consecințele juridice ale construirii unui zid pe teritoriile palestiniene ocupate (Repertoriul CIJ 2004, p. 136, punctul 120), coloniile instalate în anumite teritorii ocupate de Statul Israel se caracterizează prin faptul că materializează o politică de transfer de populație pe care acest stat o desfășoară în afara teritoriului său, cu încălcarea normelor dreptului internațional general umanitar, astfel cum sunt codificate la articolul 49 al șaselea paragraf din Convenția privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război, semnată la Geneva la 12 august 1949 (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 75, nr. 973, p. 287). În plus, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctele 53 și 54 din concluzii, această politică a fost condamnată în mod repetat de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite și de Uniune însăși. În acest context, trebuie subliniat că, potrivit articolului 3 alineatul (5) TUE, Uniunea contribuie la respectarea strictă a dreptului internațional, inclusiv la respectarea principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite.

49 Or, trebuie să se arate că, în ipoteza în care un produs alimentar care provine dintr-o colonie israeliană ar purta mențiunea unuia dintre teritoriile vizate la punctul 33 din prezenta hotărâre, fără a desemna însă acest loc de proveniență, consumatorii ar putea să creadă că respectivul produs alimentar provine, în cazul Cisiordaniei, de la un producător palestinian sau, în cazul Înălțimilor Golan, de la un producător sirian.

50 Astfel, nu s-ar putea spera ca, în absența oricărei informații care să le permită să înțeleagă mai bine acest aspect, consumatorii să aprecieze că un asemenea produs alimentar provine dintr-o localitate sau dintr-un ansamblu de localități care constituie o colonie instalată în unul dintre teritoriile menționate, cu încălcarea normelor dreptului internațional umanitar.

51 În această măsură, lipsa mențiunii conform căreia un produs alimentar provine dintr-o „colonie israeliană” situată în unul dintre teritoriile vizate la punctul 33 din prezenta hotărâre poate induce în eroare consumatorii, lăsându-i să creadă că produsul alimentar respectiv are un loc de proveniență diferit de locul său de proveniență real.

52 Această concluzie este confirmată de obiectivul urmărit de Regulamentul nr. 1169/2011, care constă, după cum reiese din articolul 1 alineatul (1), în asigurarea unui înalt nivel de protecție a consumatorilor în domeniul informațiilor referitoare la produsele alimentare, luând în considerare diferențele acestora de percepție.

53 Astfel, rezultă din articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1169/2011, precum și din considerentele (3) și (4) ale acestui regulament, în lumina cărora trebuie interpretată respectiva dispoziție, că informarea consumatorilor trebuie să le permită acestora să facă o alegere în cunoștință de cauză, ținând seama în special de considerații de ordin sanitar, economic, ecologic, social și etic.

54 Or, ținând seama de caracterul neexhaustiv al acestei enumerări, trebuie subliniat că alte tipuri de considerații, cum ar fi cele legate de respectarea dreptului internațional, pot fi de asemenea pertinente în acest context.

55 În speță, trebuie să se admită, astfel cum a arătat domnul avocat general în esență la punctele 51 și 52 din concluziile sale, că consumatorii pot lua deciziile de cumpărare ținând cont de considerații legate de faptul că produsele alimentare în discuție în litigiul principal provin din colonii stabilite cu încălcarea normelor dreptului internațional umanitar.

56 În plus, împrejurarea că un produs alimentar provine dintr-o colonie stabilită cu încălcarea normelor dreptului internațional umanitar poate face obiectul unor aprecieri de ordin etic care pot influența deciziile de cumpărare ale consumatorilor, cu atât mai mult cu cât unele dintre aceste norme constituie norme esențiale ale dreptului internațional (Avizul consultativ al Curții Internaționale de Justiție din 9 iulie 2004, Consecințele juridice ale construirii unui zid pe teritoriile palestiniene ocupate, Repertoriul CIJ 2004, p. 136, punctele 155-159).

57 Astfel, deși articolul 9 alineatul (1) punctul (i) și articolul 26 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1169/2011 se referă la indicarea țării de origine „sau” a locului de proveniență, aceste dispoziții impun, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, atât mențiunea conform căreia un produs alimentar este originar din unul dintre teritoriile vizate la punctul 33 din prezenta hotărâre, cât și pe cea conform căreia acest produs alimentar provine dintr-o „colonie israeliană”, atunci când produsul alimentar respectiv provine dintr-o colonie situată în interiorul unuia dintre aceste teritorii, lipsa acestei a doua mențiuni putând induce în eroare consumatorii cu privire la locul de proveniență a acestuia.

58 Ținând seama de ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 9 alineatul (1) punctul (i) din Regulamentul nr. 1169/2011 coroborat cu articolul 26 alineatul (2) litera (a) din acest regulament trebuie interpretat în sensul că produsele alimentare originare dintr-un teritoriu ocupat de Statul Israel trebuie să poarte nu numai mențiunea acestui teritoriu, ci și, în cazul în care astfel de produse alimentare provin dintr-o localitate sau dintr-un ansamblu de localități care constituie o colonie israeliană din interiorul teritoriului respectiv, mențiunea acestei proveniențe.

Cu privire la a doua întrebare

59 Având în vedere răspunsul dat la prima întrebare, nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

60 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolul 9 alineatul (1) punctul (i) din Regulamentul (UE) nr. 1169/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2011 privind informarea consumatorilor cu privire la produsele alimentare, de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 1924/2006 și (CE) nr. 1925/2006 ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Directivei 87/250/CEE a Comisiei, a Directivei 90/496/CEE a Consiliului, a Directivei 1999/10/CE a Comisiei, a Directivei 2000/13/CE a Parlamentului European și a Consiliului, a Directivelor 2002/67/CE și 2008/5/CE ale Comisiei și a Regulamentului (CE) nr. 608/2004 al Comisiei coroborat cu articolul 26 alineatul (2) litera (a) din acest regulament trebuie interpretat în sensul că produsele alimentare originare dintr-un teritoriu ocupat de Statul Israel trebuie să poarte nu numai mențiunea acestui teritoriu, ci și, în cazul în care astfel de produse alimentare provin dintr-o localitate sau dintr-un ansamblu de localități care constituie o colonie israeliană din interiorul teritoriului respectiv, mențiunea acestei proveniențe.

Semnături